

Милош Ивановић*

Историјски институт
Београд

ПИСМО ЉУБИШЕ БОГДАНЧИЋА ДУБРОВЧАНИМА

Требиње, 1412, март

Сажетак: Требињски властелин Љубиша Богданчић у писму из марта 1412. пожалио се Дубровчанима да су његовог човека Тврдишу претукли њихови сељаци на Бргату. Молио их је зато да истраже тај случај, како не би поново дошло до туче међу себрима. Реч је о једном од бројних спорова између Дубровчана и чланова породице Богданчић, која је припадала роду Љубибратића.

Кључне речи: Љубиша Богданчић, Дубровчани, писмо, туча, себри, властела, милост.

Добро је познато да је дубровачка комуна током средњег века имала врло интензивне односе са становништвом из свог залеђа, које је припадало најпре српској, потом босанској држави. Сведочанство о томе пружају и ћирилска писма која је размењивала са властелинима са тог подручја. Једно од таквих је оно које је марта 1412. Општини упутио требињски властелин Љубиша Богданчић. Том приликом он се пожалио да су његовог човека Тврдишу претукла двојица Дубровчана – Михоје Радосалић и Богдан Милевић. Према наводу из писма, они су то учинили јер их је наводно Тврдиша неправедно у њиховом родном крају оптужио да су крали „по влаштацима“.¹ Ради појашњења треба напоменути да је појам *влаштак* употребљаван у приморским местима и залеђу на простору од Дубровника до Бара за означавање зависног становништва.² У овом писму чини се да је употребљен како би означио копнени део дубровачке територије, настањен људима поменутог друштвеног статуса.³ Како би се

* Ел. пошта: misaveritatem@gmail.com

¹ К. Жиречек, *Споменици српски*, 61.

² S. Ćirković, *Vlaštaci. Stranica iz socijalne istorije*, Godišnjak DI BiH 39 (1988) 33–41; *ЛССВ*, 93 (С. Ћирковић).

³ S. Ćirković, *Vlaštaci*, 39.

случај ближе осветлио, Љубиша Богданчић је затражио од Дубровчана да пошаљу особу од поверења, која би испитала поменутог Тврдишу, који је због задобијених повреда боравио у Бобовишту.⁴ Требињски властелин је истакао да је то неопходно како не би дошло до нове туче међу себрима.⁵ Захваљујући том податку, сазнајемо да су сви учесници сукоба о коме говори овај извор спадали у ред зависног сеоског становништва.⁶ Чини се да је Љубиша Богданчић желео да истакне да властела којој су припадали он и владајући слој у Дубровнику имају посебну одговорност да спрече нова гложења подређених им људи. Може се закључити да је писмо требињског властелина један од оних извора где се властели јасно супротстављају различити друштвени слојеви.

Управо на основу Љубишиног писма, пред дубровачким судом је 12. марта 1412. састављена тужба против Михоја Радосалића и Богдана Милевића због пребијања поменутог Тврдише. Време њеног записивања пружа нам поуздан ослонац за датирање писма Љубише Богданчића. Текст тог документа у коме се укратко препричава обрачун на Бргату, данас је слабо читљив, али га је срећом већ објавио Константин Јиречек.⁷ Даљи ток читавог спора нам на основу сачуваних извора међутим није познат.

Опис исправе и ранија издања

Писмо Љубише Богданчића, које објављујемо у овом раду, сачувано је у оригиналу и чува се у Државном архиву у Дубровнику.⁸ Текст документа исписан је плавим мастилом, у 16 редова, канцеларијском минускулом на папиру правоугаоног облика, висине око 145, а ширине око 225 мм. Папир је засечен на горњем десном крају. Оштећен је негде на средини и на крају петог и шестог реда текста. Горња маргина износи 15, а доња нешто мање од 10 мм. Пошто папир није сасвим правилног

⁴ К. Јиречек, *Споменици српски*, 61.

⁵ Исто, 61.

⁶ *ЛССВ*, 659–660 (Р. Михаљчић). Детаљније о појму себри у одељку о појмовима.

⁷ DAD, *Lamentationes de foris, knj. 2, 1410–1412*, 158'. Љубазношћу колеге Есада Куртовића имао сам прилику да видим снимак овог акта, на чему му се срдечно захваљујем. К. Јиречек, *Споменици српски*, 61. Мора се доиста напоменути да је Јиречек изоставио имена особа које су биле сведоци записивања тужбе. У питању су Ratcho Milchotich (Рачко Милкотић) и Radman Pinavich (Радман Пинавић), чија су имена записана на полеђини самог писма.

⁸ DAD, *Lamentationes de foris, knj. 2, 1410–1412*, No. IVc. 13.

облика, десна маргина износи 10–15 мм, док лева, сем у случају прва три реда, практично не постоји. Запажа се да је папир био пресавијен надоле око 50 мм. Уочава се да је у 14. и 15. реду писар две речи прецртао, што може да укаже на његову несигурност приликом формулисања садржаја писма. Поред тога, његови искази на пар места нису сасвим јасни и данас су нам неразумљиви.

Испод ивице по којој је папир пресавијен, на полеђини, ближе њеној левој страни, може се прочитати запис: + Почтенои нам господи |2| кнезѸ и властелемъ |3| дѹбровачккѹмъ. Пошилјалац писма је њиме дакле указао коме је оно било упућено. Нешто ниже од њега, налази се и запис на латинском, који садржи имена: *Ratcho Milcotich* |2| *Radman Pinavich*. Додата су, дакле, и на само писмо имена људи који су били сведоци тужбе поднете у Дубровнику на основу овог писма.⁹ Вреди назначити да се у доњем десном углу полеђине папира уочава траг печата који није сачуван.

Ово издање приређујемо на основу фотографског снимка документа.¹⁰

Ранија издања: К. Жиречек, *Споменици српски*, 61; А. Соловјев, *Одабрани споменици*, 195; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 409.

Текст писма**

+ Почтенои намъ господи кнезѸ и властеломъ |2| дѹбровачцимъ
ѡд вашега слѡге Лѹбише Богданъчи|3|ѹа з братиѡмъ. Господо нека ваша
милость вѣ ѡво е |4| шаѡ(!) човекъ нашъ Тврѣдиша из града и слободънога
мѣста |5| вашега с лѡдъми вашѣми и кадѣ биѡ на БрѣгатѸ тадъ(ѡ га) |6|
Ѹхитивъ Миѹое Радосалиѹъ и (Б)огѣданъ Милевиѹъ тер|7| ѹбили за
мрѣтва, ѡшли а говореѹе: ЧемѸ насъ ти да дѹбро|8|веникѸ Ѹ кривинѸ?
ЧемѸ повидѹ да смо крали по влаццѹхъ |9| ѹдеѹе? Молимо васъ за
то господо пошлитете(!) вѣрѡвана |10| чловеѹка да ѡгледаю тога чловеѹка
нашега кои е ѹбиень, тѹи |11| лежи дома на Бѡбовищиѹхъ. Да господо воле
е да ваша ми|12|лость ѡправи него да се сеѡри дрѹговиѹ ставѹше
изаби|13|ию. А то е властеле лежѡв таи чловеѹкъ нашъ кои е ѹбие|14|нь,
Ѹ Ѹбрада Ѹ Глаѹевиѹа (ѹмр – прецртано) Ѹ мирѸ Маринѡвиѹа ѡдѹ

⁹ DAD, *Lamentationes de foris*, knj. 2, 1410–1412, 158’.

¹⁰ Снимак писма уступио ми је колега Невен Исаиловић, коме се овом приликом срдечно захваљујем. Изражавам захвалност и Државном архиву у Дубровнику, који је омогућио коришћење овог писма.

** Редакција издања и превода: Татјана Суботин Голубовић.

|15| НЕДѢЛЕ (ВОДѢВ – прецртано) ДО 8ТОРЪНИКА. ЗАТО ВАША МИЛОСТЬ
УГЛЕ|16|ДАВЪШЕ ТЕРЕ УПРАВИТЕ ЦЮ Е ВАША МИЛОСТЬ.

Превод писма

+ Поштованој нам господи кнезу и властели дубровачкој од вашег слуге Љубише Богданчића са братијом. Господо нека ваша милост зна ово ... наш човек Тврдиша из града и слободног места вашег, када је са вашим људима био на Бргату, тада су га ухватили Михоје Радосалић и Богдан Милевић, те га пребили на мртво, отишли и говорећи: зашто нас ти даде Дубровнику у кривицу, чему оптужба да смо крали идући међу влаштацима. Молимо вас зато господо пошаљите човека од поверења да испита[ју] тог нашег човека који је пребијен, ту лежи код куће у Бобовишту. Господо боље је да ваша милост уради, него да се себри опет састајући потуку. А то је властела код које је лежао тај наш човек пребијен, код Обрада Слаћевића и Мариновића на миру од недеље до уторка. Зато ваша милости испитајте, те учините што је ваша милост.

Дипломатичке особености

Писмо започиње симболичком инвокацијом у виду крста, након које следи инскрипција у којој се помињу кнез и властела, али не и Дубровачка општина. С тим у вези потребно је напоменути да су инскрипције у писмима босанских властелина Дубровчанима обично биле дуже и са више епитета,¹¹ мада је било и оних сасвим кратких. Једна од њих потиче од још једног требињског властелина Вукосава Кобиљачића.¹² Као и у већини писама босанских владара и властеле, адреса која се налази на полеђини документа је идентична инскрипцији.¹³ У краткој интитулацији Љубиша Богданчић је себе ословио са „ваш слуга“, додајући уз то „са братијом“. Таква интитулација је релативно ретка, али се може срести у писмима мање утицајних властелина Дубровачкој општини.¹⁴ Након интитулације, у писму које овде анализирамо уследила је промулгација,

¹¹ С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици. III Инскрипција*, Глас СКА 92 (1913) 182–185, 186–188.

¹² К. Лиречек, *Споменици српски*, 63; С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици. III Инскрипција*, 188.

¹³ С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици. III Инскрипција*, 184, 188.

¹⁴ К. Лиречек, *Споменици српски*, 70; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, 7, 10–11, 99.

која гласи: **Господо нека ваша милостъ вѣкѣ вѣо**. Може се рећи да је и она употребљена доста слободно као у актима бројних других босанских властелина.¹⁵ Садржај диспозиције на овом месту није потребно ближе анализирати. Вреди ипак скренути пажњу да се Љубиша Богданчић Дубровчанима обраћа са „ваша милост“. Коришћење тог израза указује на извештан начин на његов подређен положај у односу на њих. Наиме, Дубровчани су обично били ти који су се околним владарима обраћали на тај начин.¹⁶ Сасвим је то било разумљиво, имајући у виду да су они, издајући им документа о различитим привилегијама, повластицама и разрешницама рачуна, истицали да им чине милост.¹⁷ Ситуација је, чини се, била обрнута у случају Љубише Богданчића, који је очекивао милост од Дубровчана. Слично обраћање јавља се, на пример, и у разрешници рачуна за Перка Прибојевића, коју је јуна 1426. Републици Св. Влаха упутио кнез Никола Јурјевић.¹⁸ Касније је и Љубишин син Радоје у свом писму Дубровчанима користио исти израз.¹⁹ Документ се уједно и завршава диспозицијом. Нема података о времену и месту настанка писма. Таква пракса није била необична када је реч о писмима које су Дубровчанима упућивали босански владари и властелини. То је резултат чињенице да су писма обично имала текући значај, а не дуготрајну вредност.²⁰ Датирање писма Љубише Богданчића извршено је сходно чињеници да је на основу њега, 12. марта 1412, пред дубровачким судом сачињена тужба против Михоја Радосалића и Богдана Милевића због пребијања Тврдише.²¹

¹⁵ С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици. VI Промулгација (Нотификација)*, Глас СКА 94 (1914) 250.

¹⁶ Види бројне примере код: Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*.

¹⁷ Опширније о термину *милост* у босанским документима види код: Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни*, Београд 2014 (необјављена докторска дисертација), 279, 299–300, 371, 378–381, 284, 389, 398, 404, 406, 412, 414, 435, 450, 540. Детаљније о томе кад је реч о документима српских владара и обласних господара код: Н. Порчић, *О употреби појма владарске милости у српским средњовековним документима намењеним Дубровчанима*, ИЧ 65 (2016) 61–76; Генерално о појму милости: М. Благојевић, *Државна управа у српским средњовековним земљама*, Београд 1997, 59–97.

¹⁸ Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, 7

¹⁹ Исто, 99.

²⁰ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни*, 70, 205–206, 491, 504–505. Неки примери изостанка датума у писмима из XV века: К. Јиречек, *Споменици српски*, 63, 70–72, 74–75.

²¹ DAD, *Lamentationes de foris, knj. 2, 1410–1412*, 158°; К. Јиречек, *Споменици српски*, 61.

Просопографски подаци

У ранијем броју часописа *Грађа о прошлости Босне* већ је објашњена личност: **Љубиша Богданчић** (ГПБ 1, 107–108).

Тврдиша, 4 (ред у изворнику) – Човек требињског властелина Љубише Богданчића. Судаћи по подацима из овог писма, ишао је неким послом у Дубровник. Када се враћао назад, био је претучен на Бргату. Помиње се после да је био код куће у Бобовишту. Јавља се само у овом писму.

Извори: К. Јиречек, *Споменици српски*, 61.

Михоје Радосалић, 6 – Припадао је реду зависних дубровачких становника. Особа истог имена је 1392. продала једну босанску робињу Дубровчанину Брајану Микулићу. Двадесет година касније, судаћи према писму које је тема овог рада, био је један од Дубровчана који је претукао Тврдишу, човека Љубише Богданчића.

Извори: М. Динић, *Из дубровачког архива* III, Београд 1967, 61; К. Јиречек, *Споменици српски*, 61.

Богдан Милевић, 6 – Уз Михоја Радосалића појављује се у овом писму као један од дубровачких сељака који је пребио Тврдишу, човека Љубише Богданчића. Немамо других података о њему.

Извори: К. Јиречек, *Споменици српски*, 61.

Обрад Слаћевић, 14 – Није сасвим јасна реченица у писму у којој се помиње овај властелин. Тешко је растумачити да ли су Обрад Слаћевић и Обрад Мариновић били иста особа или се ради о различитим особама. Могло би да буде да је код њега Тврдиша одсео након што је претучен.

Извори: К. Јиречек, *Споменици српски*, 61.

Мариновић, 14 – Чини се да је то презиме особе код које је Тврдиша боравио у Бобовишту након што је претучен на Бргату.

Извори: К. Јиречек, *Споменици српски*, 61.

Установе, важнији термини

У претходним бројевима часописа *Грађа о прошлости Босне* разјашњени су следећи појмови: **дубровачки кнез** (ГПБ 1, 2, 3, према регистру), **дубровачка властела** (ГПБ 1, 3, према регистру), **братија** (ГПБ 1, према регистру), **властела** (ГПБ 1, према регистру), **милош** (ГПБ 1, 2, 3, према регистру).

Влаштаки, 9 (ред у изворнику) – Реч је о појму који се у периоду од XIII до XV века среће у приморским местима и залеђу на простору од Дубровника до Бара за означавање зависног становништва. Сељаци који су припадали том слоју нису се сматрали власницима земље коју су обрађивали, те је њихов господар могао да их заменим другим људима. Сима Ћирковић је скренуо пажњу да се у писму које се овде анализира термин односио на читаву територију насељену влаштацима. Под тим називом се изгледа подразумевао копнени део дубровачке територије, ван града и острва.

Литература: S. Ćirković, *Vlaštaci*, 33–41; И. Божић, *Село Богдашићи у средњем веку*, Немирно Поморје XV века, Београд 1979, 66–68; *ЛССВ*, 93 (С. Ћирковић).

Себри, 12 – Овим термином су у *Синтагми Матије Властара* и *Душановом законуку* означене особе који нису припадале властеоском слоју или цркви. Најчешће је, како се чини, овај појам био употребљаван за означавање зависног сеоског становништва. У документу који је анализирамо, себри се јасно стављају насупрот властели.

Извори и литература: *Душанов законик*, пр. Ћ. Бубало, Београд 2010, 86, 89, 92, 94–95; С. Новаковић, *Матије Властара Синтагмат. Азбучни зборник византијских црквених и државних закона и правила. Словенски превод времена Душанова*, Београд 1907, 509–510; Т. Тарановски, *Историја српског права у Немањићкој држави*, Београд 2002, 50–55; *ЛССВ*, 659–660 (Р. Михаљчић).

Топографски подаци

Бргат, 5 (ред у изворнику) – Територијална јединица која је припадала копненом делу дубровачког дистрикта који се називао Астареја. Лежао је између Ријеке на западу, Жупе на истоку, Шумета на северу и Гружа на југу. Обухватао је, у ширем смислу, подручје западно до ријеке Пијавчине, те северно од Великог Граца, све до савремене границе дубровачког котара. У њега су спадала подручја Горњег и Доњег Бргата, Жарковице, Босанке, као и брдо Срђ. Доњи Бргат се називао „mons castri Marini de Mençe“ или само „Mons Castri“.

Литература: J. Lučić, *Dubrovačka astareja (Granica i područje do 1366)*, Veritićev zbornik, urednik V. Cvitanović, Dubrovnik 1960, 49–55; J. Lučić, *Prošlost dubrovačke Astoreje – Župe, Šumeta, Rijeke, Zatona, Gruža i okolice grada do 1366*, Dubrovnik 1970, 15–16.

Бобовишта, 11 – Насеље у Требињској жупи, које се налазило у области Површи, у кршевитом кланцу, између Влаштице са запада и Ћеринца са истока. Лежало је у близини пута који је водио од Дубровника за Требиње, уз саму границе поменуте приморске комуне. Током XIV века њиме је управљао посебан кнез, док је током XV века у њему важну улогу имала породица Богданчића. На подручју села сачувани су остаци две цркве из средњовековног периода, као и шест стећака.

Литература: Ђ. Тошић, *Требињска област у средњем вијеку*, Београд 1998; Е. Kurtović, *Vlasi Bobani*, Sarajevo 2012, 12–13.

Miloš Ivanović

Institut d'Histoire

Belgrade

LETTRE DE LJUBIŠA BOGDANČIĆ AUX RAGUSAINS

Trebinje, 1412, mars

Résumé

Le présent travail analyse une lettre envoyée par Ljubiša Bogdančić aux autorités ragusaines en mars 1412. Ce noble de Trebinje, dans sa lettre, se plaignait du fait que son homme Tvrdiša avait été battu par les paysans ragusains à Brgat. Il a demandé que le cas soit examiné, en mentionnant que l'homme battu demeurait à Bobovište. Il a souligné que cela était nécessaire pour éviter d'autres conflits entre les sebri (habitants dépendants). De cette façon, il oppose différentes couches de la population et souligne la responsabilité des nobles des deux parties de prévenir les conflits entre leurs subordonnés. Il est connu que, sur la base de cette lettre, le 12 mars 1412 devant le tribunal de Raguse une plainte a été déposée contre Miho Radosalić et Bogdan Milević, qui, selon les mots de Ljubiša, ont battu Tvrdiša. Le temps de l'enregistrement de cette plainte nous fournit une base fiable pour la datation de la lettre de Ljubiša Bogdančić. Cependant, le cours ultérieur de tout le conflit nous est inconnu.

Mots-clés: Ljubiša Bogdančić, Ragusains, lettre, combat, sebri, noblesse, grâce.

